

ONTWIKKELINGSGBIED

Motorische ontwikkeling

De motorische ontwikkeling verloopt gedeeltelijk van nature en gedeeltelijk door de stimulans van uit de omgeving van het kind.

Grove motoriek

Fijne motoriek

Sensomotoriek

Tekenontwikkeling

Lichaamsoriëntatie

Ruimtelijke oriëntatie

Bron: SLO

Beginsituatie bepalen Ga bij de kleuter na ...

- Welke ervaring heeft de kleuter opgedaan in de thuissituatie?
- Welke bewegingen zijn in de eerste weken waarneembaar?
- Hoe is de oog-handcoördinatie?

Waarom ontwikkelingsgebieden? Lees onze visie

Bekijk de (schooltaal)woordenlijst voor nieuwkomerskleuters

Nieuwkomers
specifiek

Omgevingsfactoren:

Kinderen groeien in verschillende situaties op. Ouders en hun (culturele) achtergrond en de omgeving waar een kind in opgroeit hebben invloed op de brede ontwikkeling van het kind en dus ook op de motorische ontwikkeling. Denk aan: knippen, plakken, kleuren, tekenen, schaatsen of zwemmen. Mocht er sprake van zijn van ingrijpende gebeurtenissen in de thuissituatie (mogelijk trauma) dan kan dat ook van invloed zijn op de ontwikkeling. De ontwikkeling van de motorische vaardigheden wordt daarnaast beïnvloed door de aanleg van een kind, de ontwikkeling van het lichaam, de gezondheid, de prikkels uit de omgeving en de mate waarin een kind ermee heeft geoefend. Hoe het kind zich in de groep voelt, of het kind zich kan concentreren, angstig is of snel boos wordt of een groot doorzettingsvermogen heeft, bepaalt hoe de motorische ontwikkeling verloopt.

De ervaring die een kind heeft opgedaan in de thuissituatie vormt de beginsituatie.

Dit is het vertrekpunt voor het (onderwijs)aanbod om de motorische ontwikkeling te stimuleren op school.

Rol
leerkracht

- * Bied genoeg beweegmomenten.
- * Zorg voor voldoende rijke situaties en materialen.
- * Zorg voor oefeningen voor grove (springen, klimmen, klauteren, bal gooien etc.) en fijne motoriek (tekenen, iets vastpakken).
- * Zorg voor samen bewegen, veilig en met plezier.
- * Geef ondertiteling door te zeggen wat je doet, door te zeggen wat je ziet, door het handelen te modelen, door voordoen en nadoen.

De leeromgeving wordt zo gevormd dat er gelegenheid en ruimte is om motorische vaardigheden te oefenen.

Suggesties voor stimuleren motoriek in combinatie met taal:

Total Physical Respons: een werkvorm waarbij kinderen in beweging komen.

De leerkracht benoemt acties (doet het eventueel voor) en de kinderen voeren het uit.

Spellessen in het gymlokaal: de leerkracht speelt samen met de kinderen een verhaal uit.

Kinderen doen de leerkracht of de leerling na.

Voorbeelden

SLO inhoudslijst bewegingsonderwijs (grote motoriek)

CED groep

Kijk!

Versiedatum: augustus 2024

ONTWIKKELIJK

Mondelinge taalvaardigheid

Mondelinge taal, ook wel mondelinge taalvaardigheid, is te verdelen in luisteren, spreken, en gesprekken voeren. (bron: SLO ⓘ)

Woordenschat is onlosmakelijk verbonden aan elk domein. Hier wordt woordenschatontwikkeling onder mondelinge taal toegelicht. De woordenschat is de voorraad woorden die je kent (de kennis): begrijpt of gebruikt. Deze kennis is opgeslagen in het brein. ⓘ

Zonder kennis van woorden is het niet mogelijk te luisteren, te spreken of gesprekken te voeren. Echter speelt woordenschat ook een grote rol bij schriftelijke taal (lezen en schrijven). Zonder woordkennis is het bijvoorbeeld onmogelijk om een logisch verhaal te schrijven. Woordenschatontwikkeling is uitbreiding van kennis en is geïntegreerd tijdens alle onderwijsactiviteiten en (speel)leermomenten.

Beginsituatie bepalen ⓘ
Ga bij de kleuter na ...

- Is de kleuter bekend met luistersituaties in de moedertaal (zoals voorlezen, instructie)?
- Maakt de kleuter verbaal of non-verbaal contact met andere leerlingen?
- Is de kleuter gewend om met een leerkracht of volwassene te spreken?

Hoe gebruik ik de ontwikkelijk Mondelinge taalvaardigheid? ⓘ

Bekijk de (schooltaal)woordenlijst voor nieuwkomerskleuters ⓘ

De kleuter ...

Voorwaardelijke doelen ⓘ

- ... reageert non-verbaal ⓘ
- ... reageert in eigen taal
- ... reageert in het Nederlands
- ... kan om hulp vragen d.m.v. het aanwijzen van een pictogram of het pakken van een voorwerp
- ... durft te spreken in de thuistaal en/of het Nederlands ⓘ
- ... durft woorden na te zeggen ⓘ ⓘ
- ... reageert op eigen naam
- ... reageert non-verbaal op medeleerlingen

Minimum doelen ⓘ

- ... kan om hulp vragen d.m.v. thuistaal en/of de Nederlandse taal
- ... kan aandacht richten bij het luisteren naar de ander
- ... luistert precies met visuele ondersteuning om instructie of tekst of verhaal te begrijpen in een klein groepje

- ... maakt contact met medeleerlingen in de thuistaal en/of het Nederlands 🗣️
- ... reageert verbaal / non-verbaal op een vraag van een ander 🗣️
- ... kan reageren op interactieve manier van voorlezen 🗣️
- ... kan de opbouw van een verhaal begrijpen (episodekaarten) 🗣️

 Streefdoelen
alle kleuters

- ... kan een kort verhaal vertellen (mag in meerder talen door elkaar. De kleuter is zich niet -altijd meteen- bewust van de verschillende talen die hij gebruikt, wat past bij de ontwikkeling)
- ... kan gericht luisteren in de grote groep met visuele ondersteuning 🗣️
- ... kan spreken in een aangereikte/gecreëerde context (taalfragmenten van één woord die in het taalgebruik bij routines een belangrijke rol spelen) 🗣️
- ... kan vertellen vanuit zijn eigen beleving / ervaring 🗣️
- ... kan een verhaal reproduceren (naspelen, naleggen, navertellen etc.)
- ... kan vragen stellen in een aangereikte / gecreëerde context (taalfragmenten van meer dan één woord die in het taalgebruik bij routines een belangrijke rol spelen)

 Extra
streefdoelen

- ... kan een kort verhaal vertellen in de Nederlandse taal
- ... kan gericht luisteren zonder visuele ondersteuning 🗣️

Versiedatum: augustus 2024

ONTWIKKELINGSGBIED

Rekentaal

Rekenen gaat over denken in abstracte vorm en taal. Belangrijk is dus om jonge kinderen kennis te laten maken met die abstractie en bijbehorende taal. Oriënteren op getalbegrip, meten, ordenen en vergelijken, oriënteren op plaats en tijd, oriënteren op ruimte en tijd horen daarbij.

Beginsituatie bepalen
Ga bij de kleuter na ...

- Is de kleuter in de thuistaal bekend met rekentaal?
- Is in de thuissituatie aandacht geweest voor rekentaal?

Waarom ontwikkelingsgebieden? Lees onze visie

Bekijk de (schooltaal)woordenlijst voor nieuwkomerskleuters

Nieuwkomers
specifiek

Rekenen gaat over een cognitieve ontwikkeling van het denken in abstracte vorm (en taal). Deze cognitieve ontwikkeling is voor een leerling met gemiddelde intelligentie universeel, dus voor alle kinderen ongeacht achtergrond gelijk. Wel speelt de omgeving weer een belangrijke rol. Als de kleuter blootgesteld wordt aan dezelfde stimulans uit zijn/haar omgeving zal de ontwikkeling vergelijkbaar verlopen als de ontwikkeling van een in Nederland geboren en opgegroeide kleuter. Het is belangrijk om jonge kinderen kennis te laten maken met die abstractie en de bijbehorende taal. Oriënteren op getalbegrip, meten, ordenen en vergelijken, oriënteren op plaats en tijd en oriënteren op ruimte en tijd horen daarbij. Het streven is om de nieuwkomerskleuter zo goed mogelijk voor te bereiden op groep 3. Daarom is het belangrijk dat de nieuwkomerskleuter zich de rekenbegrippen eigen maakt (zie voorwaardelijke doelen leerlijn rekenen groep 3). Ter ondersteuning kunnen de rekentaalwoorden uit de schooltaalwoordenlijst worden gebruikt

Rol
leerkracht

Zes tips voor rekentaal met nieuwkomerskleuters

1. Zorg altijd dat de nieuwsgierigheid en het onderzoekende karakter van de kleuter wordt geprikkeld.
2. Geef ruimte aan de thuistaal; de kleuter kan hierin al veel reken(concepten) en achtergrondkennis hebben aangelegd .
3. Start je rekenactiviteit altijd vanuit een betekenisvolle situatie of een prentenboek, zodat er vanuit de kinderen een natuurlijke nieuwsgierigheid en ontdekkingstocht ontstaat .
4. Gebruik rijke rekentaal (model dit) en visualiseer hierbij altijd met handelend materiaal.
5. Ondersteun de rekentaal met woordkaarten en/of pictogrammen en/of materiaal dat aansluit bij het thema.
6. Meer lezen op de website wij-leren.nl

Taalrijke
speelomgeving

De leeromgeving wordt zo gevormd dat er gelegenheid en ruimte is om met rekentaal te oefenen.

Verwijzingen

Naar begrippen/doelen Doelen jonge kind - SLO

Versiedatum: september 2025

ONTWIKKELINGSGBIED

Sociaal Emotionele Ontwikkeling

Het ontwikkelingsproces waarmee kinderen fundamentele levensvaardigheden verwerven. Het gaat daarbij om het herkennen van emoties en gevoelens bij zichzelf en bij de anderen, het omgaan met emoties (zelfmanagement), het besef van de ander, het omgaan met de ander (relaties kunnen hanteren) en het maken van eigen en gezamenlijke keuzes.

**Beginsituatie bepalen
Ga bij de kleuter na ...**

- Kan de kleuter gevoelens en emoties onder woorden brengen in de thuistaal?
- Hoe ziet de ouder het kind?
- Welke competenties zijn in de eerste weken waarneembaar?
- Is er sprake van trauma?

Waarom ontwikkelingsgebieden? Lees onze visie

Bekijk de (schooltaal)woordenlijst voor nieuwkomerskleuters

Nieuwkomers
specifiek

- * De kleuter kent de Nederlandse taal nog niet om gevoelens en emoties onder woorden te brengen.
- * De kleuter kent soms nog niet de gedragsverwachtingen die horen bij de Nederlandse schoolsituatie.
- * De kleuter kan nog niet bekend zijn met de Nederlandse omgangsvormen (deze zijn cultuur afhankelijk).

Rol
leerkracht

- * Zorg voor een veilig klimaat.
- * Geef ruimte aan de thuistaal.
- * Bied visuele ondersteuning gevoelens en emoties.
- * Bied visuele ondersteuning gedragsverwachtingen.
- * Zorg voor oefenen met sociale vaardigheden (door spel).
- * Geef ondertiteling door te zeggen wat je doet, door te zeggen wat je ziet, door het handelen te modelen (Dit alles doet een kleuterleerkracht automatisch en is extra belangrijk voor nieuwkomerskleuters.).

Taalrijke
speelomgeving

De leeromgeving wordt zo gevormd dat er gelegenheid en ruimte is om sociale vaardigheden te oefenen.

Verwijzingen

Naar begrippen/doelen/competenties

Versiedatum: augustus 2024

ONTWIKKELINGSGBIED

Spel

Via spel ontdekken de kinderen de wereld om zich heen, maken het zich eigen en verkennen ze allerlei regels die daarbij horen.

**Beginsituatie bepalen
Ga bij de kleuter na ...**

- Heeft het kind kunnen spelen?
- Is er sprake van trauma?
- Wat voor spel kent het kind?

Waarom ontwikkelingsgebieden? Lees onze visie

Bekijk de (schooltaal)woordenlijst voor nieuwkomerskleuters

Wat is het belang van spel bij jonge kinderen?

Nieuwkomers
specifiek

Cultuur:

Maak bij het spel plek voor de verschillende culturen van de kinderen (materialen uit de thuiscultuur, culturele gewoontes).

Rol
leerkracht

Verkennen, verwoorden, verbinden, verrijken.

De meeste anderstalige kinderen komen uit een andere cultuur, waar spel een andere positie kan hebben dan in de Nederlandse cultuur.

Om deze reden is het verkennen en het verbinden onmisbaar voor de leerkracht die te maken heeft met anderstalige kinderen uit een andere cultuur. De leerkracht moet hier bij anderstalige kinderen sterk op insteken en niet (altijd) meteen beginnen met veel taal aan te bieden tijdens het spel.

Het ontluikende spel geeft de leerkracht zicht op de (taal)ontwikkeling van het kind en dit is heel belangrijk om hier weer het onderwijsaanbod passend op aan te laten sluiten (nog meer tips .

Hierna volgt de fase waarin de leerkracht woorden aanbiedt (verwoorden) passend bij het taalstadium van het kind.

Spel als middel: ⓘ

Spel is een middel waarin alle domeinen/ontwikkelingsgebieden verwerkt kunnen worden (motoriek, SEO, taal). Binnen het spel kan op een natuurlijke manier een situatie gecreëerd worden waarin het kind de behoefte voelt om te communiceren. Doordat het kind graag wil communiceren, zal het op zoek gaan naar woorden om zichzelf uit te kunnen drukken. De op dat moment aangereikte woorden zullen beter beklipen omdat het kind ze meteen gebruikt in een betekenisvolle situatie.

Hulpmiddelen: ⓘ

Door in de spelhoeken te visualiseren, kun je ervoor zorgen dat informatie minder vluchtig en makkelijker te begrijpen is voor anderstalige kinderen. Visualisaties zorgen voor structuur en voorspelbaarheid en helpen leerlingen om zelf beter te kunnen vertellen.

Voorbeelden: picto's, spelscripts ⓘ, gebaren, rollenkaartjes en voor de leerkracht diversiteitskaarten ⓘ.

Verwijzingen

Fasen van (rollen)spel ⓘ

Het Jonge Kind - SLO ⓘ

ONTWIKKELLIJN Woordenschat

Woordenschat is onlosmakelijk verbonden aan elk domein. De woordenschat is de voorraad woorden die je kent (de kennis): begrijpt of gebruikt. Deze kennis is opgeslagen in het brein. ⓘ

Zonder kennis van woorden is het niet mogelijk te luisteren, te spreken of gesprekken te voeren. Zonder woordkennis is het bijvoorbeeld onmogelijk om een logisch verhaal te vertellen. Woordenschatontwikkeling is uitbreiding van kennis en is geïntegreerd in alle onderwijsactiviteiten en alle (speel)leermomenten.

Beginsituatie bepalen Ga bij de kleuter na ...

- Beschikt de kleuter over een ruime woordenschat in de thuistaal?
- Kan de kleuter woorden labelen in de thuistaal?

Hoe gebruik ik de ontwikkellijn Woordenschat? ⓘ

Bekijk de (schooltaal)woordenlijst voor nieuwkomerskleuters ⓘ

De kleuter ...

Voorwaardelijke
doelen ⓘ

- ... kan communiceren: verbaal of non-verbaal (in thuistaal) ⓘ ⓘ ⓘ
- ... kan (kort) luisteren in concrete situaties ⓘ ⓘ
- ... staat open om spelenderwijs nieuwe woorden te leren ⓘ ⓘ
- ... is nieuwsgierig om de wereld om zich heen te ontdekken (exploreren/experimenteren)

Minimum
doelen ⓘ

- ... zet thuistaal in door bekende woorden in thuistaal (concepten) aan Nederlandse woorden te koppelen (labelen) ⓘ
- ... laat zien dat hij/zij woorden voor concrete voorwerpen begrijpt door ze aan te wijzen ⓘ
- ... begrijpt de aangeboden (schooltaal)woorden ⓘ ⓘ
- ... breidt zijn/ haar passieve woordenschat en kennis van de wereld uit door ontdekken/spelen/ ervaren/ instructie/ activiteiten ⓘ ⓘ
- ... gebruikt woorden om concrete voorwerpen te benoemen en om zich uit te drukken (over onderwerpen waar hij/zij zich bij betrokken voelt, die hem/haar interesseren) ⓘ
- ... gebruikt de aangeboden (schooltaal)woorden ⓘ ⓘ
- ... gebruikt lidwoorden ⓘ
- ... gebruikt langzaam de werkwoorden die veel in dagelijkse routines terugkomen (de vervoeging hoeft nog niet correct te zijn) ⓘ

 Streefdoelen
alle kleuters

- ... begrijpt aangeboden en gehoorde (schooltaal)woorden in een nieuwe situatie
- ... gebruikt aangeboden en gehoorde (schooltaal)woorden in een nieuwe (betekenisvolle) situatie
- ... verbreedt zijn/haar aanwezige woordenschat door aanverwante woorden te leren
- ... weet dat woorden meerdere betekenisaspecten hebben (verdiepen van woordkennis)
- ... kan een woord omschrijven en meerdere betekenisaspecten van een woord benoemen
- ... verdiept zijn/haar aanwezige woordenschat door nieuwe woordbetekenissen te leren
- ... verbreedt zijn/haar woordenschat door de dagelijkse taal aan schooltaal te verbinden
- ... kent het belang van het leren van woorden
- ... kent en gebruikt steeds vaker werkwoorden en vervoegt deze (meestal) correct
- ... kent en gebruikt woorden voor gevoelens
- ... kent het verschil tussen ik, jij, hij/zij
- ... gebruikt bijvoeglijke naamwoorden

 Extra
streefdoelen

- ... gebruikt verleden tijd
- ... kent of gebruikt enkel- en meervoudsvormen en verkleinwoorden
- ... gebruikt onbepaalde voornaamwoorden: iedereen, alles
- ... vraagt naar de betekenis van een woord, is nieuwsgierig en er op uit om kennis te vergaren
- ... kan de betekenis van een woord afleiden uit de context
- ... verbreedt zijn/haar aanwezige woordenschat door de dagelijkse taal aan schooltaal te gebruiken

ONTWIKKELLIJN Geletterdheid

Geletterdheid wil zeggen: het kunnen lezen en schrijven. Het begrip geletterdheid wordt op verschillende manieren gebruikt.

Beginsituatie bepalen Ga bij de kleuter na ...

- Komt de leerling uit een geletterde (thuis) omgeving?
- Onderscheidt de leerling woorden in gesproken Nederlandse taal?

Hoe gebruik ik de ontwikkellijn Geletterdheid?

Lees onze visie

Bekijk de (schooltaal)woordenlijst voor nieuwkomerskleuters

7 subcategorieën:

● Luisteren

Door te luisteren doet de kleuter begrip op van de Nederlandse taal.

● Klanken

Extra aandacht voor het correct passief en actief onderscheiden van klanken.

● Klankstukken

Elke taal bestaat uit specifieke klankstukken. De Nederlandse klankstukken oefent een nieuwkomerskleuter impliciet en expliciet in het onderwijs en leert ze daardoor te herkennen en te onderscheiden.

● Kennismaken met rijmen

Deze speelse doelen gebruiken rijm, (prenten-) boeken en de voorspelbaarheid daarvan om de geletterdheid te vergroten.

● Woorden en zinnen

Aan de hand van deze doelen krijgt het kind begrip van de lengte en samenstelling van woorden en zinnen.

● Oriëntatie op verhaal en tekst

Niet overal op de wereld leest men hetzelfde. Met deze doelen focus je op diverse leesconventies en het leesplezier van de leerling.

● Relatie en functie van geschreven en gesproken taal

Deze doelen helpen je om te observeren hoe de kleuter ontdekt dat je woorden kunt lezen, schrijven en spreken.

De kleuter ...

Voorwaardelijke doelen

- ... kan verschillende geluiden herkennen en onthouden en aangeven waar ze vandaan komen
- ... kan woorden nazeggen in de thuistaal
- ... spreekt de klanken die hij/zij kent verstaanbaar uit, denk aan: articulatie, volume
- ... toont plezier in boeken (leesbeleving) en het voorlezen in de thuistaal
- ... ontwikkelt leesplezier/interesse in boeken

Minimum doelen

- ... ontwikkelt het bewustzijn dat woorden bestaan uit klanken en letters
- ... kan enkele woorden nazeggen in de Nederlandse taal
- ... kan enkelvoudige Nederlandstalige instructies begrijpen en uitvoeren
- ... kan klanken die niet in de thuistaal voorkomen herkennen
- ... spreekt klinkers en medeklinkers uit, in woordverband
- ... ontwikkelt het besef dat in het Nederlands onderscheid wordt gemaakt tussen lange en korte klanken
- ... ervaart dat je woorden kan verdelen in klankstukjes en dat je deze weer kan samenvoegen tot woorden
- ... doet kennis op met rijmen door middel van liedjes, versjes en prentenboeken op rijm
- ... kan onderscheid maken tussen lange en korte woorden en daarna zinnen
- ... leert dat een zin opgebouwd is uit woorden en doet ervaring op met het eerste en het laatste woord
- ... kan samengestelde woorden opdelen in aparte woorden met visuele ondersteuning
- ... toont plezier in allerlei soorten boeken (leesbeleving) en het voorlezen in de thuistaal en in de Nederlandse taal
- ... begrijpt dat illustraties en tekst samen een verhaal vertellen
- ... weet dat boeken in het Nederlands worden omgeslagen van rechts naar links, dat bladzijden van boven naar beneden en regels van links naar rechts worden gelezen
- ... weet dat verhalen een opbouw hebben en kan een bekend verhaal met visuele ondersteuning uitspelen naleggen of navertellen
- ... maakt kennis met instructieve teksten, visueel ondersteund
- ... doet ervaring op met vragen beantwoorden en stellen naar aanleiding van een voorgelezen boek
- ... ontdekt dat geschreven taalproducten zoals briefjes, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben en kunnen worden uitgesproken en opgeschreven
- ... kent het onderscheid tussen 'lezen' en 'schrijven'

Streefdoelen alle kleuters

- ... kan woorden in de juiste volgorde in een zin onthouden
- ... kan meervoudige instructies begrijpen en uitvoeren
- ... kan een zin van 3-4 woorden nazeggen
- ... kan een trefwoord onderscheiden in een reeks van een aantal woorden
- ... kan aangeven of twee genoemde woorden hetzelfde zijn of niet
- ... kan klanken, die niet in de thuistaal voorkomen, uitspreken
- ... laat onbeklemtoonde klanken niet langer weg
- ... gebruikt Nederlandse tweeklanken (au, eu, ui etc.)
- ... spreekt clusters van medeklinkers uit
- ... kan alleen rijmpjes opzeggen
- ... kan een rijmwoord voorspellen op basis van de context
- ... kan aangeven of twee genoemde woorden wel of niet op elkaar rijmen
- ... kan de eerste letter van een woord benoemen
- ... kan de laatste letter van een woord benoemen
- ... kan een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties

Extra
streefdoelen

- ... kan naar een verhaal luisteren en ontwikkelt verhaalbegrip
- ... weet uit welke klanken enkele en samengestelde woord(en) bestaan, ook wanneer een medeklinker in de spreektaal niet wordt uitgesproken
- ... kan zelf een woord bedenken dat uit twee of drie klankstukken bestaat
- ... kan een aantal bekende woorden eindrijmen
- ... kan de middelste letter van het (mkm) woord benoemen
- ... kan zelf een zin maken met een gegeven trefwoord

Versiedatum: september 2025

